

DİN & FELSEFE

ARAŞTIRMALARI

Religion and Philosophical Research

e-ISSN: 2667-6583

Aralık 2024 | December 2024

Cilt | Volume: 7 - Sayı | Number: 2

AHLAKİ ŞANS ÜZERİNE BİR İNCELEME

A Study on Moral Luck

Sevgi ÇAKIR

sevgicakir0632@gmail.com

<https://orcid.org/0009-0001-8004-0787>

Makale Türü | Type of Article: Araştırma Makalesi | Research Article

Başvuru Tarihi | Date Received: 02.10.2024

Kabul Tarihi | Date Accepted: 06.12.2024

Atıf | Cite As

Çakır, Sevgi. "Ahlaki Şans Üzerine Bir İnceleme". *Din ve Felsefe Araştırmaları* 7/2 (Aralık 2024): 55-69.

İntihal | Plagiarism

Bu makale, en az iki hakem tarafından incelendi ve intihal içermediği teyit edildi.

This article has been reviewed by at least two referees and scanned via plagiarism software.

Etik Beyanı | Ethical Statement

Bu makalenin yazarı/yazarları, hakemleri ve dergi editör grubu Din ve Felsefe Araştırmaları dergisinin Etik Kurallarına uyduklarını kabul eder.

The author/authors, referees, and journal editorial group acknowledge that they adhere to the Code of Ethics for the journal of Religion and Philosophical Research.

AHLAKİ ŞANS ÜZERİNE BİR İNCELEME

Sevgi ÇAKIR

ÖZ

Ahlaki şans, genel olarak şans, ahlaki bir fark oluşturduğunda ortaya çıkar. Aynı zamanda ahlaki şans ahlaki değerlendirme ile ilişkilidir. Ahlaki şans ile ilgili yaklaşımlar ve düşünceler daha çok çağdaş felsefede canlı ve etkili bir şekilde tartışılmıştır ve günümüzde de bu tartışmalar devam etmektedir. Bu tartışmalarda ahlaki şans düşüncesi genellikle sorumluluk kavramı ile birlikte açıklanmaktadır. Bu bakımdan bu makalede ahlaki şans düşüncesi çağdaş felsefe içinde tartışılacaktır. Çağdaş felsefede ahlaki şans genel olarak çeşitli örnek vakalar ve önermeler üzerinden açıklanmaktadır. Bu açıklamalarla ilgili olarak çeşitli yorumlar ve itirazlar özellikle Thomas Nagel'in ve Bernard Williams'ın aynı adı taşıyan "Moral Luck" başlıklı makalelerinin yayınlanmasından sonra hız kazanmıştır. Ahlaki şans ile ilgili fikirler yeni olmasa da Nagel ve Williams, bu fikirlerin özellikle çağdaş felsefede oldukça geniş bir literatür oluşturmasında etkili olmuşlardır. Bu bakımdan bu makalenin konusu ahlaki şans ile ilgili görüşleri, iddiaları ve yaklaşımları açıklamak, bunların makul olup olmadıklarını tartışmaktır. Bunu yaparken zaman zaman bu açıklamalara getirilen itirazlara ve yorumlara yer verilecektir. Bu makalenin iddiası, ahlaki şansın varlığına dair Nagel'in ve Williams'ın iddialarının ahlaki şans tartışmalarını çıkmaza sürüklediği ve ahlaki şansın varlığını inkâr edenlerin iddialarının yetersiz olduğudur.

Anahtar Kelimeler: Çağdaş Felsefe, Ahlaki Şans, Sorumluluk, Nagel, Williams.

A Study on Moral Luck

ABSTRACT

Moral luck generally occurs when luck makes a moral difference. At the same time, moral luck is related to moral evaluation. Approaches and ideas about moral luck have been vividly and influentially debated mostly in contemporary philosophy and continue to be debated today. In these debates, the idea of moral luck is usually explained together with the concept of responsibility. Therefore, in this article, the idea of moral luck will be discussed within contemporary philosophy. In contemporary philosophy, moral luck is generally explained through various cases and propositions. Various interpretations and objections to these explanations have gained momentum especially after the publication of Thomas Nagel's and Bernard Williams' articles of the same name titled "Moral Luck". Although the ideas about moral luck are not new, Nagel and Williams have been instrumental in the creation of a large literature on these ideas, especially in contemporary philosophy. In this respect, the subject of this article is to explain the views, claims and approaches to

moral luck and to discuss whether they are plausible or not. In doing so, it will occasionally include objections and comments to these explanations. The claim of this article is that Nagel's and Williams' claims about the existence of moral luck have led the moral luck debate to an impasse and that the claims of those who deny the existence of moral luck are insufficient.

Keywords: Contemporary Philosophy, Moral Luck, Responsibility, Nagel, Williams.

GİRİŞ

Ahlaki şans, genel olarak şans, eylemlerde ahlaki bir fark oluşturduğunda ortaya çıkar ve yapılan eylem, ahlaki şans vakası olarak tanımlanır.¹ Aynı zamanda ahlaki şans kişinin kontrolü dışındaki faktörler nedeniyle övülmeye veya suçlanmaya layık olma derecesinin -yani ahlaki değerlendirmesinin- değişmesi şeklinde ifade edilir.² Ahlaki şans ile ilgili tartışmalar, ahlaki şans vakalarının ortaya çıkmaması gerektiği yönündeki yaygın sezgi ile bu tür vakaların ortaya çıkmasını engellemenin imkânsız olduğu fikri arasındaki çatışmadan kaynaklanmaktadır.³

Ahlaki şans ile ilgili çalışmalar yeni olmasa da özellikle çağdaş felsefede Thomas Nagel'in ve Bernard Williams'ın makalelerinin ardından etkili ve canlı bir şekilde yeniden tartışılmaya başlanmıştır. Nagel'in "Moral Luck" başlıklı makalesi, Williams'ın "Moral Luck" başlıklı makalesine bir yorum olarak yazılmıştır. Bu makaleler, çağdaş tartışmaların ana kaynağını oluşturmaktadır. Nagel, söz konusu makalesinde ahlaki şans ile ilgili çeşitli faktörlere değinerek adından söz ettirmiştir. Genel olarak ise her iki çalışmada da ahlaki şans ile ilgili aynı problem ele alınmaktadır. Bu problem, şansın ahlaki bir fark oluşturup oluşturmayacağıdır. Ahlaki farklılık ise oldukça geniş bir açıklamayı barındırdığı için en iyi bilinen farklılık, kişinin ahlaki anlamda sorumlu olduğu eylemdeki farklılıktır. Ancak şansın hem eylemlerin ahlaki anlamda gerekçelendirmesini hem de genel olarak kişinin ahlaki yönden iyi ve kötü olma statüsünü etkilediği öne sürülmüştür.⁴

Ahlaki şans ile ilgili olan bir diğer önemli husus da kişinin geçmişte yaptığı bir eylemden dolayı ahlaki yönden değerlendirilebilmesi için o kişiden bağımsız unsurların varlığını dikkate almayı gerektiren ahlaki bir ilkenin varlığıdır. Bu ilke, *Kontrol İlkesi (Control Principle)* olarak adlandırılmaktadır. Kontrol İlkesi'ne göre sadece değerlendirildiğimiz şey bizim kontrolümüz altındaki faktörlere bağlı olduğu ölçüde ahlaki yönden değerlendirilebiliriz. Daha çok sezgisel anlamda ikna edici olan bu ilkenin sonucuna göre iki kişi geçmişte yaptıkları bir eylemle ilgili olarak

¹ Andrew Michael Latus, "Moral Luck", *Internet Encyclopedia of Philosophy* (Erişim: 21 Ağustos 2024).

² Philip Swenson, "Equal Moral Opportunity: A Solution to the Problem of Moral Luck", *Australasian Journal of Philosophy* (2021), 1.

³ Latus, "Moral Luck".

⁴ Latus, "Moral Luck"; Rui Rego, "Oedipus's Responsibility: The Problem of Moral Luck According to Bernard Williams and Thomas Nagels", *Athens Journal of Humanities & Arts* 10/2 (Nisan 2023), 93.

aralarındaki farklılıklar kontrolleri dışındaki faktörlerden kaynaklanmışsa ahlaki yönden farklı şekilde değerlendirilmemelidir.⁵

Kontrol İlkesi ve bu ilkenin uygulanmasının sonuçları sadece kendi içinde makul olmakla kalmayıp aynı zamanda belirli vakalara verilen tepkilerden de destek buluyor gibi görünmektedir. Örneğin, ayağımıza basan bir kadının başka biri tarafından basitçe itildiğini öğrenirsek onu suçlama eğilimimiz muhtemelen ortadan kalkar. Bunun nedeni, birini kendi kontrolünde olmayan bir şeyden sorumlu tutma konusundaki isteksizliğimizdir. Aynı zamanda, ahlaki değerlendirmelerimizin nesnelere, failerin kontrolü dışındaki faktörlere bağlı olduğu sayısız durum da vardır.⁶

Nagel bununla ilgili olarak kişinin yaptıklarının önemli bir kısmı onun kontrolü dışındaki faktörlere bağlıysa ve yine de ona bu açıdan ahlaki yargının bir nesnesi olarak davranmaya devam ediyorsak buna ahlaki şans denebileceğini ifade eder.⁷ Basitçe Nagel'e göre ahlaki şans, kişinin ahlaki konumunun şans tarafından etkilenemeyeceği sezgisi ile şansın kişinin ahlaki konumunu belirlemede önemli, hatta temel bir rol oynama olasılığıdır. Nagel, sezginin doğru olduğunu ve ahlak kavramının temelinde yattığını öne sürer ancak aynı zamanda şansın, kişinin ahlaki konumunu kaçınılmaz olarak etkileyeceği görüşünü de onaylar. Bu da onu ahlak kavramında gerçek bir paradoks olduğundan şüphelenmeye iter. Nagel'in ahlaki şans ile ilgili fikrinin şansa ilgili bir sorun olarak mı yoksa kontrolle ilgili bir sorun olarak mı düşünüldüğü zaman zaman belirsiz olabilmektedir. Başka bir deyişle, Nagel'in üzerinde durduğu noktanın, kişinin ahlaki konumunu belirlemede şansın bir rol oynuyor gibi görünmesi mi yoksa kişinin kontrolü dışındaki faktörlerin ahlaki konumunu etkiliyor gibi görünmesi mi olduğu belirsiz olabilmektedir.⁸

Andrew Michael Latus, her iki fikrin de geçerli olduğunu ifade eder. Çünkü ona göre Nagel, şansın kontrolün olmadığı yerde var olduğu şeklinde anlaşılması gerektiğini düşünmektedir. Dolayısıyla Latus, Nagel için kontrolle ilgili sorun ile şansa ilgili sorunun aynı olduğunu düşünür. Ancak önemli olan nokta, Nagel'in şansın nasıl analiz edildiğinden ziyade, ahlaki bir fark oluşturması durumunda gerçek bir sorun olduğunu düşünüyor gibi görünmesidir.⁹ Dana Kay Nelkin ise Kontrol İlkesi ile olan çatışmayı daha da keskin bir şekilde ortaya koymak için ahlaki şans, failin değerlendirildiği eylemin önemli bir kısmının kendi kontrolü dışındaki faktörlere bağlı olmasına rağmen ahlaki yargının bir nesnesi olarak doğru bir şekilde ele alındığında ortaya çıktığını ifade eder.¹⁰

⁵ Dana Kay Nelkin, "Moral Luck", *The Stanford Encyclopedia of Philosophy* (Erişim: 21 Ağustos 2024).

⁶ Nelkin, "Moral Luck".

⁷ Thomas Nagel, *Mortal Questions* (USA: Cambridge University Press, 1979), 26.

⁸ Latus, "Moral Luck".

⁹ Latus, "Moral Luck".

¹⁰ Nelkin, "Moral Luck".

Ahlaki şansın varlığına inanan oldukça fazla düşünür vardır. Onlar örneğin, cinayet işleyenleri, sadece cinayete teşebbüs edenlerden daha fazla suçluyor gibi görünmektedir. Cinayet işlemeye teşebbüs edenlerin eylemi gerçekleştirememelerinin nedeni, hedeflenen kişinin beklenmedik bir şekilde ayağının takılması ve olay sırasında yere düşmesi olsa bile sonuç olarak genellikle verilen örnekteki gibi hem eylemi yapan hem de eylemi yapamayan için aynı şekilde düşünülebilir.¹¹ Peki, ahlaki yargılar şanstın bağımsız olabilir mi? Failin geçmişte yaptığı eylemden dolayı ahlaki sorumluluğunun, failin eylemi üzerindeki kontrol ilkesinden ayrılamaz olduğu görülmektedir. Ancak ahlaki yargının nesnesini (failler, eylemler) analiz ettiğimizde, değerlendirmemiz şans unsurlarına göre değişir. Bunu Nagel'in önerdiği bir örnekle açıklamak mümkündür. Örneğe göre iki fail öldürme niyetiyle bir kişiyi vurmayı amaçlamaktadır. Birinci durumda fail, mermi bir kuşa isabet ettiği için hedefi vuramaz. İkinci durumda fail bir önceki failden farklı olarak ateş ederek hedefini vurur.¹²

Bu iki fail hakkındaki ahlaki yargımız farklıdır çünkü iki vakayı ahlaki açıdan aynı düzeyde yanlış olarak değerlendirmeyiz. Ancak eğer durum böyleyse ahlaki yargıların şansa, yani fail tarafından kontrol edilmeyen bir dış faktöre göre farklılık gösterdiğini kabul etmiş oluruz. Örnekteki iki failin de niyetleri ve eylemleri değişmez. Değişen, koşullar ve buna bağlı olarak ortaya çıkan sonuçlardır. Her iki eylem için farklı bir değerlendirme yaparsak yalnızca failin kontrol edebildiklerini yargılamadığımız ortaya çıkar. Çünkü her iki failin kontrolüne bağlı olan niyetleri aynıdır. Bunlardan birinin gerçekleşip diğerinin gerçekleşmemesi şans eseri ortaya çıkan bir faktöre bağlıdır.¹³ Şans ile ilgili bu tür vakaların hepsi Nagel'in de belirttiği gibi eylemlerimizi, niyetlerimizi ve bizim dışımızda olan faktörleri etkileyen şans türleri ile açıklanmaktadır. Ahlaki yargıya müdahale eden şans unsurları ayırt edilebilir ve farklı kategorilere ayrılabilir. Bunlar *sonuçsal (resultant)*, *duruma bağlı (circumstantial)*, *kurucu (constitutive)* ve *nedensel (causal)* şanstır.¹⁴

Sonuçsal şans, olayların ortaya çıkış biçimindeki şanstır. Yukarıdaki örnekte verilen olaylar bu şans türüne girmektedir. Bu gibi durumlarda kişiler aynı niyetlere sahiptir, aynı planları yapmışlardır ancak sonuç farklıdır ve bu nedenle her ikisi de sonuçsal şansa bağlıdır. Farklı sonuçlar farklı ahlaki yargıları tetiklemektedir. Her iki durumda da kişilere farklı ahlaki değerlendirmeler yapıyorsak o zaman bir ahlaki şans vakası ortaya çıkıyor demektir.¹⁵ Bununla ilgili olarak Williams bir belirsizlik altında karar verme vakası örneğini verir. Örneğe göre büyük bir ressam olup

¹¹ Nelkin, "Moral Luck".

¹² Rego, "Oedipus's Responsibility: The Problem of Moral Luck According to Bernard Williams and Thomas Nagels", 91.

¹³ Rego, "Oedipus's Responsibility: The Problem of Moral Luck According to Bernard Williams and Thomas Nagels", 91-92.

¹⁴ Nelkin, "Moral Luck"; Rego, "Oedipus's Responsibility: The Problem of Moral Luck According to Bernard Williams and Thomas Nagels", 94.

¹⁵ Nelkin, "Moral Luck"; Nagel, *Mortal Questions*, 28-29; Rego, "Oedipus's Responsibility: The Problem of Moral Luck According to Bernard Williams and Thomas Nagels", 94-95.

olmayacağını bilmeden ailesinden ayrı bir yerde yaşamayı tercih ederek resim yapan Gauguin adındaki kişi için iki ihtimal vardır; birinci ihtimale göre o bir şekilde büyük bir ressam olur, ikinci ihtimale göre bunu yapmakta başarısız olur. Williams'a göre Gauguin'i bu iki ihtimalden hangisi gerçekleşirse onun sonucuna göre yargılarız.¹⁶ Nagel bu örnek vakanın ahlaki bir durum oluşturmadığını ileri sürer. Nagel'e göre ahlaki şans sorunu ahlakın veya ahlaki yargılarımızın özünde ortaya çıkan bir paradokstur. Nagel kontrol ilkesinden vazgeçmez.¹⁷

Nagel'e göre duruma bağlı şans, kişinin kendini içinde bulunduğu koşullardaki şanstır. Nagel'in duruma bağlı şans türü bu bakımdan tesadüfî şans olarak da adlandırılmaktadır. Nagel, kendi kontrolleri dışındaki faktörlerden kaynaklanmasına rağmen ahlaki açıdan kötü eylemlerde buldukları için mahkûm edilmiş olan kişileri örnek verir. Bu insanlar çalıştıkları yerden başka bir ülkeye gönderilmiş olsalardı belki de güzel bir yaşamları olacaktı. Nagel bu kişilerin ahlaki yönden başka bir ülkedeki hayali durumlarından farklı bir şekilde değerlendirildiğinde dolaylı bir ahlaki şans vakası olduğunu ifade eder.¹⁸

Nagel kurucu şansını kişinin kim olduğu ya da sahip olduğu özellikler ve eğilimlerdeki şans olarak tanımlar. Genlerimiz, akranlarımız ve diğer çevresel etkilerin hepsi bizi biz yapan unsurlar olduğundan ve bunlar üzerinde herhangi bir kontrolümüz olmadığından, kim olduğumuz en azından büyük ölçüde bir şans meselesi gibi görünmektedir. Ayrıca nasıl hareket ettiğimiz kim olduğumuzla doğrudan ilgili olduğu için bu şansın varlığı, yaptığımız eylemlerin de şansa bağlı olmasını gerektirir. Örneğin bir kişiyi korkak, kendini beğenmiş ya da bencil olduğu için suçluyorsak ancak onun suçladığımız şekilde davranması kendi kontrolü dışındaki faktörlere bağlıysa o zaman kurucu bir ahlaki şans vakasından bahsedilebilir. Dolayısıyla bu durumda ahlaki değerlendirmenin nesnelere olan eylemin ve failin değerlendirilmesinde kurucu ahlaki şans Kontrol İlkesi'ni zayıflatır.¹⁹

Son olarak Nagel nedensel şans veya kişinin önceki koşullar tarafından nasıl belirlendiğini sorgulayan bir şans türünden bahseder. Nagel, nedensel ahlaki şansın ortaya çıkışının esasen klasik özgür irade problemi ile ilgili olduğuna işaret eder. Nagel'e göre konunun özgür irade bakımından sorun olmasının sebebi, eylemlerimizin kontrolümüz dışındaki faktörlerden dolayı çıkmış olduğunun düşünülmesidir. Eğer öyleyse o zaman ne eylemlerimizi ne de isteklerimizi özgürce gerçekleştirebiliriz.²⁰ Dolayısıyla bir yandan eğer eylemlerimiz kontrol edemediğimiz faktörlerin bir sonucuysa bunlar özgür eylemler değildir ve özgürlük

¹⁶ Nelkin, "Moral Luck"; Nagel, *Mortal Questions*, 28-29, 3.dipnot; Bernard Williams, *Moral Luck: Philosophical Papers 1973-1980* (Cambridge: Cambridge University Press, 1981), 22-26; Williams'ın yukarıda verilen örneğine dair eleştiri ve yorumlar için ayrıca bk. Latus, "Moral Luck".

¹⁷ Rego, "Oedipus's Responsibility: The Problem of Moral Luck According to Bernard Williams and Thomas Nagels", 97.

¹⁸ Nelkin, "Moral Luck"; Nagel, *Mortal Questions*, 25-26.

¹⁹ Nelkin, "Moral Luck"; Nagel, *Mortal Questions*, 28, Rego, "Oedipus's Responsibility: The Problem of Moral Luck According to Bernard Williams and Thomas Nagels", 95.

²⁰ Nelkin, "Moral Luck"; Nagel, *Mortal Questions*, 28; Latus, "Moral Luck".

ahlaki sorumluluk için bir zorunluluk olduğundan bunlar uygun ahlaki eylemler değildir.²¹

Genel olarak şans türleri, ahlaki değerlendirme konusunda şüpheliğe yol açmaktadır. Örneğin duruma bağlı şans, niyetlerimizi bile etkiler, bu nedenle niyetlerimize göre değerlendirilemeyiz gibi bir sonuç çıkmaktadır. Kurucu şans ve nedensel şans, yaptığımız eylemlerde doğru bir şekilde değerlendirilemeyeceğimiz gibi bir sonuca yol açabilir. Çünkü kim olduğumuz ve dolayısıyla ne yapacağımız şansa bağlıysa Kontrol İlkesi'ne göre bu şeylerde bile düzgün bir şekilde değerlendirilemeyiz. Nagel'in belirttiği gibi failliğin ve ahlaki yargının alanı bir noktaya kadar daralıyor gibi görünmektedir. Eğer öyleyse o zaman günlük ahlaki yargılarımızı Kontrol İlkesi'nin daha dikkatli bir şekilde uygulanmasına uygun olarak basitçe gözden geçiremeyiz, daha çok Kontrol İlkesi'ne bağlı kalırsak herhangi bir ahlaki yargıda bulunmaktan kaçınmamız gerekir.²² Bu karışıklığı ortadan kaldırmak için ahlaki şans ile ilgili yaklaşımlara bakmak gerekir.

1. Ahlaki Şans ile İlgili Yaklaşımlar

Ahlaki şans ile ilgili genel olarak üç yaklaşım ortaya konmuştur. Bunlar (i) ahlaki şansın var olduğunu inkâr etmek, (ii) Kontrol İlkesi'ni reddederken veya kısıtlarken ahlaki şansın varlığını kabul etmek ve (iii) hem ahlaki şans türlerini inkâr ve kabul etmenin tutarsız olduğunu hem de ahlaki şans sorununun ortaya çıkmayacağını iddia etmek.²³

Ahlaki şansın varlığını kabul etmeyenlerin çoğu, ahlakın hayatımızdaki merkeziliğini korumaya çalışır. Ahlaki şansın varlığını inkâr eden birinin öncelikle görevi, ahlaki şansı açıklamaktır. Ahlaki şansın varlığı, Andrew Michael Latus'un *epistemik argüman (epistemic argument)* olarak adlandırdığı argümanla açıklanabilir.²⁴ Epistemik argümanda tüm örnek vakalarda şansın ahlaki bir fark oluşturduğu düşüncesi, epistemik farkı gösterir. Başka bir deyişle şans, belli bir vakanın ahlaki durumunu daha iyi veya kötü anlamamıza yardımcı olan durumdur. Epistemik argüman, şanslı ve şansız olarak görülen vakalardaki failleri eşit olarak suçlu görür.²⁵ Dolayısıyla öncelikle şansa odaklanarak durum değerlendirmeye başlanır. Epistemik argümana göre kişinin niyetinin ne olduğunu her zaman tam olarak bilemediğimiz için kişinin eyleminin sonucunda başarılı olup olmadığına bakarız. Bu nedenle faillelere yönelik farklı değerlendirmemiz, her biriyle ilgili farklı epistemik durumları gösterir. Dolayısıyla sonuçsal şans gibi dolaylı şans da failleri yargıladığımızda onların neyi hak ettiğini etkilemez. Argüman, kurucu veya nedensel

²¹ Rego, "Oedipus's Responsibility: The Problem of Moral Luck According to Bernard Williams and Thomas Nagels", 96.

²² Nelkin, "Moral Luck".

²³ Nelkin, "Moral Luck".

²⁴ Nelkin, "Moral Luck".

²⁵ Andrew Michael Latus, *Avoiding Luck: The Problem of Moral Luck and Its Significance* (Canada: National Library of Canada, 1998), 37, 44.

şansı kapsayacak şekilde daha da genişletilmesinin nasıl mümkün olduğunu görmek zor ve bu şekilde sınırlı olsa bile ahlaki şans sorununa yanıt vermenin iyi bir yoludur.²⁶

Ahlaki şans ikinci olarak sonuçsal şans ile açıklanır. Bunu benimseyenlere göre bir çocuğu öldüren bir sürücüye karşı ortaya çıkan hisler ile öldürmeyen sürücüye karşı oluşan hisler birbirinden farklı olacaktır ki bu da anlaşılabilir bir şeydir ve hatta uygun olan da budur. Uygun olmayan şey, onların davranışlarına ilişkin farklı ahlaki değerlendirmeler yapmaktır.²⁷ Bu, en iyi şekilde Williams'ın *failin pişmanlığı* (*agent-regret*) kavramı ile açıklanabilir. Williams'a göre kişinin yalnızca kendi geçmiş eylemlerine karşı hissedebileceği ve failin pişmanlığı olarak adlandırılan önemli bir pişmanlık türü vardır. Failin pişmanlığı, kişinin kasıtlı olarak yaptığı bir eylem nedeniyle sorumlu olduğu her şeye uzanabilir. Failin duyguları, failin yaptığı eylemi gören kişinin hissedebileceği gibi genel pişmanlıktan farklıdır ve farklı olduğu kabul edilir. Örneğin kendi hatası olmadan bir çocuğun ölümüne neden olan bir şoför, herhangi bir kişiden farklı hissedecektir. İnsanlar onu teselli ederken, onu bu duygu durumundan uzaklaştırmaya, his veya sorumlu olma konumundan çıkararak onu daha çok bir izleyici konumuna getirmeye çalışacaktır.²⁸ Ancak kişinin kendisini bir izleyici olarak düşünmesi için eylem üzerinde kontrolü olmaması gerekir. Bu örnek vakada ise durum bu şekilde değildir. Çünkü kişi dikkatli olmasına rağmen sonuç üzerinde bir kontrole sahip değildir ve yine de bu vakanın sadece seyircisi olamaz. Kişinin ahlaki yönden sorumluluğu tartışılabilir olsa bile olaydan pişman olması beklenir. Dolayısıyla Williams'ın pişmanlık fikrine göre fail olanlardan dolayı üzgün değilse ve sorumluluğu olmasa bile bunun ahlaki olarak yanlış olacağı kabul edilir. Çünkü şansızlığa verilen tepkiler de önemlidir. Dolayısıyla ahlaki değerlendirme failin niyetine ve tavrına odaklansa da bunların yanında dış faktörlerin etkili olduğu eylemin sonuçlarına verilen ahlaki tepkiler de dikkate alınmalıdır.²⁹

Bu düşünceyi daha da ileri götürmek ve bir çocuğu öldüren failin bu eylemi yapmayan kişiden farklı şekilde tepki vermesini beklemenin ve hatta bunu talep etmenin makul olduğunu iddia etmek mümkündür. Örneğin Susan Wolf, failin eylem ve sonuçlarından sorumlu olması ile açıkladığı *isimsiz erdem* (*a nameless virtue*) fikrini ortaya koymuştur.³⁰ Bu tür erdem, fail eyleminin sonuçlarından sorumlu olmasa bile bir anlamda eyleminin sonuçlarından dolayı sorumluluk alma erdemidir. Hem failin hem de olayı gören kişilerin doğal olarak sahip olduğu ve hatta sahip olması gereken duygular, ahlaki şansın varlığına bağlayan yargılarla kolayca karıştırılabilir. Bu hisler ahlaki yargılardan ayrıldığı zaman ahlaki şans gerektiren yargılar ortadan kaldırılabilir.³¹

²⁶ Nelkin, "Moral Luck".

²⁷ Nelkin, "Moral Luck".

²⁸ Williams, *Moral Luck: Philosophical Papers 1973-1980*, 27-28.

²⁹ Rego, "Oedipus's Responsibility: The Problem of Moral Luck According to Bernard Williams and Thomas Nagels", 98.

³⁰ Susan Wolf, "The Moral of Moral Luck", *Suny* (Erişim: 21 Ağustos 2024).

³¹ Nelkin, "Moral Luck"; Wolf, "The Moral of Moral Luck".

Ahlaki şansın varlığını inkâr edenlerden bazıları ahlaki dolaylı yoldan bir şans açıklaması getirerek ahlaki değerlendirmeler ile açıklamaktadır. Örneğin Norvin Richards, insanların farklı koşullarda ne yapacaklarına göre değerlendirilmeleri gerektiğini öne sürer. Ona göre insanlar karakterlerine göre değerlendirilmelidir.³² Michael J. Zimmerman ise şansın ahlaki sorumlulukla olan ilişkisini kabul etmemenin mantıksal sonuçlarına kadar uzanmasını önerir. Zimmerman, bazı kurucu şans türleri hariç dört tür ahlaki şansın imkanını kabul etmez. Zimmerman, sonuçsal şansın imkanını ilk olarak, eylemini şans eseri yapan kişinin, şans eseri aynı eylemi yapamayan kişiden daha fazla sorumlu olduğunu kabul ederek reddeder. Ancak Zimmerman'a göre iki kişi de aynı derecede sorumludur ve Kontrol İlkesi'nin uygulanması gereken ahlaki değerlendirme türü budur. Duruma bağlı şans söz konusu olduğunda bu daha da zordur. Çünkü insanları sorumlu tutmak istediğimiz sonuçsal şans gibi durumlarda, onları sorumlu tutabileceğimiz bir şey bulabiliriz, yani onları planlarından, niyetlerinden veya girişimlerinden sorumlu görebiliriz.³³ Nelkin'e göre Zimmerman haklıysa her birimize uygulanan sayısız karşı olgusal durum vardır ve bu nedenle bir dereceye kadar yaptıklarımızdan sorumluyuzdur. Zimmerman'ın aksine, ahlaki şansı kabul etmeyenlerin çoğu, bunu yalnızca belirli ahlaki şans türleri için yapar. Ancak Zimmerman ahlaki şansın varlığını kabul etmeyenlerin şans türlerinin tümü için bunu yapmaları gerektiğini ifade eder.³⁴

Ahlaki şansın varlığını kabul ederken Kontrol İlkesi'nin geçerli olmadığını savunanların çoğu ise ahlaki şansı özgür irade ile ilişkilendirerek açıklamaktadır. Özgür irade genel olarak kişinin istediği eylemi seçmede ve yapmada özgür olması şeklinde tanımlanmaktadır. Benzer şekilde özgür irade genellikle kişinin kararlar alma gücü veya yeteneği anlamını da ima eder.³⁵ Özgür irade tartışmalarına göre eğer determinizm doğruysa o zaman hiç kimse özgürce hareket edemez. Özgürlüğün sorumluluk için zorunlu olduğunu varsayarsak kimse eyleminden sorumlu tutulamaz. Özgür irade ve determinizmin bağdaşır olduğunu savunan bağdaşıcılar, determinizm doğru olsa bile özgürce ve sorumlu bir şekilde hareket edebileceğimizi savunurlar.³⁶

İlimli bağdaşıcılardan³⁷ John Martin Fischer ve Mark Ravizza, failin eylemi yapmasında dış faktörlerin etkisi olsa bile eylemi üzerinde kontrole sahip olabileceğini ve sorumlu tutulabileceğini ileri sürer.³⁸ Fischer ve Ravizza bunu rehberlik kontrolü kavramı ile açıklar. Fail eylemi hem özgürce hem de dış faktörlerin

³² Nelkin, "Moral Luck".

³³ Nelkin, "Moral Luck"; Michael J. Zimmerman, "Luck and Moral Responsibility", *Ethics* 97 (1987), 379.

³⁴ Nelkin, "Moral Luck".

³⁵ John Martin Fischer vd., *Four Views on Free Will* (USA: Blackwell Publishing, 2007), 1; Thomas Pink, *Free Will: A Very Short Introduction* (NY: Oxford University Press, 2004), 2.

³⁶ Nelkin, "Moral Luck".

³⁷ Özgür irade ve determinizmin bağdaşır olduğunu, determinizmin özgür iradenin varlığı için tehdit olmadığını savunanlar.

³⁸ Nelkin, "Moral Luck".

etkisiyle yaparsa ahlaken sorumludur.³⁹ Ancak failin eylemi kontrol edemediği ve eylemini etkileyen faktörlerden kaynaklanıyorsa o zaman sorumlu değildir. Dolayısıyla Fischer ve Ravizza ahlaki sorumluluk için bir tür kontrolün olması gerektiğini ileri sürer.⁴⁰

Özgürlükçülerin çoğu⁴¹ ise eylemlerimizin kontrolümüzde olmayan önceki olaylardan veya doğa yasalarından kaynaklanmadığını ileri sürer. Eğer determinizm yanlışsa o zaman kişinin eyleminde en azından bir tür şans olduğu sonucu da ortaya çıkar. En iyi bilinen özgürlükçülerden Robert Kane bu düşünceyi kabul etmez.⁴² Ona göre eğer eylemlerimiz karakter ve eğilimlerimizdeki bir nedenden kaynaklanmasaydı örneğin tesadüfen ya da şans eseri meydana gelseydi özgürlük ve sorumluluğun gerektirdiği eylemler üzerindeki kontrolden yoksun olurduk. Ancak güç, özgürlük ve sorumluluğun gerektirdiği nedensel etki, eylemlerimizin karakterlerimiz ve eğilimlerimiz tarafından belirlenmesi gerektiği anlamına da gelmez. Şans ve olasılığın bizi bir dereceye kadar sınırlayabileceği veya bazı durumlarda sorumluluğu hafifletebileceği doğru olabilir ancak şans ve olasılık, gücü ve sorumluluğu tamamen ortadan kaldırmaz. Özellikle eylemlerimizin sonuçlarından bu sonuçlar bir dereceye kadar şansa bağlı olsa bile sorumlu tutulabiliriz. Niyetlerimiz ve eylemlerimiz arasına giren şans veya olasılık sorumluluğu ortadan kaldırmaz.⁴³ Nelkin'e göre bu fikir, kişinin eyleminin şanstın uzak olduğunu gösterirken ahlaki şansın varlığıyla ilgili tartışmalarda failin seçiminin kendi kontrolü dışındaki faktörlere bağlı olması düşüncesini ele almamaktadır. Dolayısıyla Nelkin'e göre özgürlükçü görüşe göre seçimlerimiz bu tür bir şansın varlığından kaynaklanıyor olabilir.⁴⁴

Kontrol İlkesi'nin geçerli olmadığını iddia eden Margaret Urban Walker ise Kontrol İlkesi'nin anlaşılır olmadığını ve bu ilkenin geçerli olduğu bir dünyada yaşamak istenmeyeceğini ileri sürer. Argüman, ahlaki şans olmadan birbirimize en temel şekilde yardım etmemizi sağlayan birkaç erdemden yoksun kalacağımız fikrine dayanıyor gibi görünmektedir. Ancak ahlaki şansa verdiğimiz tepkiler bile erdeme sahip olabilir. Örneğin, sorumluluklarımızın kontrolü aştığını kabul ederek arkadaşlarımızın ihtiyaçları bizim kontrolümüzde olmasa bile yanlarında olacağımızı kabul ederek güvenilirlik erdemini gösterebiliriz. Walker'a göre bunlara odaklandığımızda Kontrol İlkesi'nin ahlak için ne çekici ne de gerekli olduğunu

³⁹ John Martin Fischer, "Compatibilism", *Four Views on Free Will*, ed. J. M. Fischer vd., (USA: Blackwell Publishing), 2007, 78.

⁴⁰ David Robb, "Moral Responsibility and the Principle of Alternative Possibilities", *The Stanford Encyclopedia of Philosophy* (Erişim: 21 Ağustos 2024).

⁴¹ Özgür irade ve determinizmin bağdaşmaz olduğunu savunanlar.

⁴² Derk Pereboom, *Living without Free Will* (Cambridge: Cambridge University Press, 2001), xiv-xv; Justin Capes - Philip Swenson, "Incompatibilist (Nondeterministic) Theories of Free Will", *The Stanford Encyclopedia of Philosophy* (Erişim: 21 Ağustos 2024); Bob Doyle, *Free Will: The Scandal in Philosophy* (USA: Cataloging in Publication Data, 2016), 153; Nelkin, "Moral Luck".

⁴³ Robert Kane, *The Significance of Free Will* (Oxford: Oxford University Press, 1996), 54-55.

⁴⁴ Pereboom, *Living without Free Will*, xiv-xv; Capes - Swenson, "Incompatibilist (Nondeterministic) Theories of Free Will"; Doyle, *Free Will: The Scandal in Philosophy*, 153; Nelkin, "Moral Luck".

görürüz. Nelkin ise insanların ahlaki şansın varlığını kabul etmediği bir dünyanın Walker'ın öngördüğü kadar kasvetli olmayacağını ifade eder.⁴⁵

Kontrol İlkesi'nin geçerli olmadığını göstermenin bir yolu da Nagel'in argümanını tersine çevirmektir. Robert M. Adams bu fikri benimseyerek insanların duygularını kontrol etmediklerini düşünmemize rağmen, onları duyguları için suçlamak gibi yaygın uygulamalara dikkat çeker. Nelkin'e göre Adams, öfke ve kendini beğenmişlik duygularına sahip olan failerin zihin durumlarına odaklandığı için onu özellikle kurucu ahlaki şansın varlığını kabul eden biri olarak görmek mümkündür. Ancak, sonuçsal şans da dâhil olmak üzere diğer şans türleri için de aynı fikri benimsemek mümkündür. Örneğin Michael Moore, bir kişiye zarar veren faile, zarar veremeyen kişiden daha fazla kızdığımızı, kendimiz zarar verdiğimizde daha fazla suçluluk hissettiğimizi belirtir. Moore'a göre suçluluk ve kızgınlık gibi bu tepkisel tutumların en iyi açıklaması, nesnelere gerçekten de suçlanabilir olmasıdır.⁴⁶

Kontrol İlkesi'nin geçerli olmadığını göstermenin başka bir yolu da yine Adams ve Moore'un fikrine dayanmaktadır. Adams'a göre sorumlu olabileceğimiz şeylerin sınırları vardır. Ona göre Kontrol İlkesi'ni savunanlar kişinin sorumlu olduğu eylemin veya eylemin sonuçlarının kendisinden kaynaklandığını düşünmekte haklıdır.⁴⁷ Aynı yaklaşımı benimseyen Moore, şans kavramının kişinin geçmişte yaptığı bir eylemi ahlaki yönden değerlendirmek için kullanıldığında kişinin yaptığı eylemde kontrolünün olmadığı anlamına gelmediğini belirtir. Örneğin aynı mesafeden ateş ederek hedefini vuran kişi ile rüzgardan dolayı hedefi vuramayan kişinin durumuna baktığımızda Moore, rüzgarın çıkıp çıkmamasının kişinin kontrolünde olmadığı doğru olsa bile hedefi vuran kişinin şanslı olmadığını ve eylemini kontrol edebileceğini ileri sürer.⁴⁸

Nelkin'e göre tartışmanın bu noktasında ahlaki şansın varlığını kabul edenler savunmalarında sıradan yargılar ve yanıtlar sunarken, ahlaki şansın varlığına şüphe ile yaklaşanlar bu tartışmalara Kontrol İlkesi'ni ahlaki şansın varlığını reddetmek için bir neden olarak öne sürer. Nelkin'e göre bu da bizi bir çıkmaza sürükler.⁴⁹ Bu çıkmazdan kurtulabilmek için oluşturulan başka argümanlara da bakmak gerekir. Ahlaki şansın varlığını kabul etmek için oluşturulan bir argüman daha vardır. Bu argüman her türlü şans kapsar ve bu nedenle ahlaki şansın varlığından şüphe edenlere özellikle de yalnızca sonuçsal şansa odaklanana meydan okur. Bu argüman kısaca sonuçsal şansın varlığını reddederken diğer şans türlerinin varlığını reddetmemenin belirsiz ve değişken bir durum olduğu fikrine dayanır. Başka bir deyişle bu argüman Nagel'in düşüncelerine tamamen karşıt bir argümandır. Nelkin

⁴⁵ Nelkin, "Moral Luck".

⁴⁶ Nelkin, "Moral Luck".

⁴⁷ Nelkin, "Moral Luck".

⁴⁸ Nelkin, "Moral Luck".

⁴⁹ Nelkin, "Moral Luck".

bu argümana eylemlerimizin sonuçları ve koşulları gibi herhangi bir şey üzerinde kontrolümüzün olmadığını gözlemleyerek başlamayı önerir. Nelkin'e göre ahlaki şüphecilikten kaçınmak istiyorsak o zaman bazı alanlarda ahlaki şansın varlığını kabul etmeliyiz. Özellikle Kontrol İlkesi'ni başlangıçta kabul etmeye meyilli olmadığımızı kabul edersek o zaman tüm alanlarda şansın varlığını kabul ederek ahlaki şüphecilikten kaçınabiliriz.⁵⁰

Robert J. Hartman, bu fikrin bir modelini oluşturmuştur. Hartman oluşturduğu modelde bir cinayeti işleme niyeti ve planı olan Sneezy, Off-Target ve Bulls-Eye adında üç kişiyi düşünmemizi ister. Üç kişinin de silahın tetiğini çekmek için tek bir fırsatı vardır. Sneezy adındaki kişi hapsirir ve bu nedenle tetiği çekemez, Off-Target adındaki kişi tetiği çeker ancak merminin yönü dış faktörlerin etkisiyle değiştiği için hedefini vuramaz ve Bulls-Eye adındaki kişi de tetiği çekerek hedefini vurur. Hartman'a göre bu örnek vakada dolaylı şansın varlığından söz edilmektedir. Hartman, Sneezy'nin, Off-Target'tan daha az suçlanabilir olduğunu iddia eder. Ancak Sneezy ve Off-Target arasındaki benzerlikler yani aynı niyet ve plan, Off-Target ve Bulls-Eye arasındaki benzerliklerle aynı olduğu için Off-Target Bulls-Eye'dan daha az suçlanabilir.⁵¹ Hartman burada hem dolaylı yoldan ortaya çıkan şansın varlığını kabul etmenin her durum için fark oluşturduğu gibi bir anlama gelmediğini hem de bunu kabul etmeyi gerektirmediğini ileri sürer. Dolayısıyla Sneezy ve Off-Target eşit derecede suçlanabilir. Bu da ahlaki şans türlerinin bazılarını kabul ederken bazılarını kabul etmeyenler için zorluk oluşturur.⁵² Bu zorluğun ortadan kalkması için şans türleri arasında keskin bir ayırım yapılmalıdır. Bu ayrımı yapmak da şans türleri arasında daha detaylı ve makul gerekçeler oluşturularak mümkündür.

Hem ahlaki şans türlerini inkâr ve kabul etmenin tutarsızlığı hem de ahlaki şans sorununun ortaya çıkmayacağını iddia eden yaklaşımda ise bazı ahlaki şans türlerinin varlığını kabul etmek veya reddetmek basitçe tutarsızdır. Bu yaklaşım özellikle kurucu şans için kullanılmıştır. Ahlakın hayatımızdaki merkeziliğini korumak isteyenlerin çoğu Nicholas Rescher tarafından oluşturulan bir fikre başvurmuştur. Rescher'in fikrine göre kişinin kim olduğu konusunda şanslı olduğu söylenemezken onun başına gelenler konusunda şanslı olduğu söylenebilir. Başka bir deyişle ona göre kimlik şanstın önce gelmelidir. Rescher'e göre bir şey eğer (i) planlanmamış, beklenmedik veya kazara meydana gelirse ve (ii) iyi veya kötü bir sonucu, bir faydayı veya kaybı temsil etmede önemli ölçüde değerlendirici bir statüye sahipse ancak o zaman şanstın söz edilebilir. Bu görüşe göre kişinin kim olduğunun şans meselesi olduğunu veya olmadığını söylemek en azından tuhaf görünmektedir.⁵³ Nelkin'e göre şans, kişinin kontrolü dışında var olan şekilde anlasak bile Rescher'in iddiasında doğruluk payı olup olmayacağı belli değildir. Çünkü Nelkin'e göre

⁵⁰ Nelkin, "Moral Luck".

⁵¹ Nelkin, "Moral Luck"; Robert J. Hartman, "Accepting Moral Luck", *Core* (Erişim: 27 Eylül 2024).

⁵² Nelkin, "Moral Luck".

⁵³ Nelkin, "Moral Luck".

örneğin, kişinin kim olduğunu kontrol ettiğini söylemek pek de mantıklı değildir. Dolayısıyla şans ve yapı hakkında özel bir şey olduğunu söylemenin en iyi yolu, yapısal yani kurucu ahlaki şansın, durumsal ahlaki şans gibi ahlak için basitçe sorunsuz olduğunu söylemektir. Bu ifadeye göre ahlaki değerlendirme açısından nasıl olduğumuzdan ziyade ne yaptığımız önemlidir. Bu da kurucu şansın, sonuçsal şanstın önemli ölçüde farklı olduğunu görmenin bir yoludur.⁵⁴

Kişinin kontrolü dışında veya dış faktörlerin etkisiyle gerçekleşen olaylar özgürlük ve sorumluluğun hafifletilmesine yol açabilir. Bu da bir tür kısıtlama ve sınırlamaya neden olmaz mı? Bu durumlarda sorumlu olan kimdir ve hangi eylemler ahlaki yönden değerlendirilebilir? Nagel, Williams'ın aksine ahlakın bu tür sınırlamaları olduğuna inanmaz. Nagel ahlaki değerlendirmede şansın müdahalesi ile ilgilenmiş ve ahlaki sorumluluğu dışsal veya üçüncü şahıs bakış açısı ile tartışmıştır. Diğer bir deyişle Nagel faili nesnel bir bakış açısıyla değerlendirmiştir. Ahlaki şansın varlığı ile ilgili tartışma bir yandan eylem veya içsel ahlaki bakış açısına diğer yandan da dışsal olgusal bakış açısına bağlanır, yani eylemlere ve vakalara dayandırılır.⁵⁵ Williams ise Nagel'in aksine şansın failin kendi eylemlerini değerlendirmesine müdahalesini (örneğin failin pişmanlığını) anlamakla ilgilenmiş ve ahlaki sorumluluğu içsel veya birinci şahıs bakış açısını yani failin kendi değerlendirmesini tartışmıştır. Başka bir deyişle Williams faili çözülemez veya ahlaki yönden karara bağlanamaz koşulları içinde değerlendirir. Çünkü ona göre ahlaki şansın varlığı ile ilgili tartışma sadece eylemin doğası ile ilgili değildir, ahlaki değerlendirme de önemlidir.⁵⁶

SONUÇ

Ahlaki şans tartışmalarında çeşitli iddialar vardır. Bu iddialar genel olarak herhangi bir ahlaki şans türü olduğunu inkâr edenler ile her türlü ahlaki şansını kabul edenler üzerinden ortaya konulmaktadır. Bu iki iddiayı savunanların yanında daha küçük bir kesim ise ikisinin arasında bir yerde durur. Ahlaki şans konusundaki tartışmanın ortaya çıkardığı zorluk da iki iddia arasında kalan üçüncü grupta ilgilidir. Bu zorluğun bir nedeni ahlaki şansın varlığını reddedenlerin ve kabul edenlerin görüşlerinin ne kadar yeterli olduğu ile ilgili tartışmadır. Ancak tüm bu tartışmalardan daha önemli olan şansın varlığını reddetmenin ve bu fikri destekleyen sağlam, tutarlı ve kabul edilebilir örnek vakalar ve önermeler oluşturmanın oldukça zor olmasıdır. Şansın varlığını göz ardı etmek, ahlaki değerlendirmelerde şüpheliğe de kapı açar. Bunun yanı sıra Nagel'in verdiği şans türlerinde örneğin duruma bağlı veya kurucu şanstaki dış faktörlerden dolayı eylemlerin sonuçlarının değişiklik göstermesi nasıl değerlendirileceğimiz üzerinde de olumsuz etkilere yol açar. Burada göz ardı edilen önemli bir husus sorumluluk fikridir. Şansa göre değişen

⁵⁴ Nelkin, "Moral Luck".

⁵⁵ Rego, "Oedipus's Responsibility: The Problem of Moral Luck According to Bernard Williams and Thomas Nagels", 100.

⁵⁶ Rego, "Oedipus's Responsibility: The Problem of Moral Luck According to Bernard Williams and Thomas Nagels", 100.

eylemlerde ahlaki sorumluluğu bir kenara bırakmak çok da makul görünmemektedir. Bu, eylemin sadece sonuçları ile değil, niyetlerimizin ve seçimlerimizin de hesaba katılarak değerlendirilmesini gerektirir. Buradaki fark, yapılan eylem ile yapılmayan eylem arasındaki sorumluluk derecesidir. Bundan dolayı hem ahlaki şans hem de sorumluluğu en iyi sonuçsal şans türünde görürüz.

Nelkin'in belirttiği gibi bazı alanlarda ahlaki şansın varlığını kabul etmek ahlaki şüphecilikten kurtulmanın iyi bir yoludur. Kişinin kontrolü dışında veya dış faktörlerin etkisiyle yapılan eylem özgürlük ve sorumluluğun hafifletilmesine yol açabilir. Bu aynı zamanda ahlaki değerlendirmede bir tür kısıtlamaya ve şüpheciliğe de yol açar. Ancak Nagel'e göre bu doğru değildir. Ona göre ahlakın bu tür kısıtlamaları yoktur. Bundan dolayı o ahlaki şans eylem ve vakalara göre değerlendirir. Williams ise failin yaptığı eylemi koşulları da kapsayacak şekilde değerlendirir. Bu bakımdan Nagel'in ve Williams'ın ahlaki şans düşüncelerinin birbirini tamamlayacak bir özelliğe sahip olduğunu söylemek çok da yanlış olmaz. Nagel daha çok eylem ve vakaya yönelirken Williams ise failin kendisine ve eylemin gerçekleşmesine etki eden koşullara yönelir. Ancak Nagel'in ve Williams'ın ahlaki şans düşünceleri ahlaki şans sorununu çözmekten ziyade tartışmayı anlamak için bir rehber görevindedir. Çünkü ikisinde de ahlaki şans ile en çok bağlantılı olan özgür irade ve sorumluluk fikri yeterince ele alınmamıştır.

Ahlaki şansla ilişkili olarak özgürlük ve sorumlulukla ilgili en iyi açıklamalara Fischer, Ravizza ve özgürlükçülerin düşüncelerinde karşılaşılmaktadır. Onlara göre failin eylemi yapmasında dış faktörlerin etkisi olsa bile eylemi üzerinde az da olsa sorumlu olabilir. Aynı zamanda fail eylemi özgürce ve dış faktörlerin etkisiyle yapsa da ahlaki yönden sorumludur. Failin eylemi kontrol edemediği faktörlerden kaynaklanıyorsa ancak o zaman sorumlu değildir. İşte burada şansın varlığı tartışılır. Bu tartışmaya çoğunlukla özgürlükçülerin iddialarında karşılaşılmaktadır. Kane, eylemlerimizin tesadüfen veya şans eseri meydana gelseydi özgürlük ve sorumluluğun gerektirdiği eylemler üzerindeki kontrolümüzün olamayacağını ileri sürer. Ona göre şans veya olasılık -veya başka türlü yapabilme- bizi bir dereceye kadar sınırlayabilir ve bu durum zaman zaman sorumluluğu hafifletebilir. Ancak şans ve olasılık, hem kontrolü hem de sorumluluğu tamamen ortadan kaldırmaz. Dolayısıyla eylemlerimizin sonuçları bir dereceye kadar şansa bağlı olarak meydana gelmiş olsa da sorumluluktan bahsetmek mümkündür. Sonuç olarak şansın varlığı göz ardı edilemeyeceği gibi sorumluluk ve ahlaki değerlendirme de göz ardı edilemez.

KAYNAKÇA

Capes, Justin - Swenson, Philip. "Incompatibilist (Nondeterministic) Theories of Free Will". *The Stanford Encyclopedia of Philosophy*. Erişim: 21 Ağustos 2024. <https://plato.stanford.edu/entries/incompatibilism-theories/>

Doyle, Bob. *Free Will: The Scandal in Philosophy*. USA: Cataloging in Publication Data, 2016.

Fischer, John Martin. "Compatibilism". *Four Views on Free Will* ed. J. M. Fischer vd. 44-85. USA: Blackwell Publishing, 2007.

Fischer, John Martin vd. *Four Views on Free Will*. USA: Blackwell Publishing, 2007.

Hartman, Robert J. "Accepting Moral Luck". *Core*. Erişim: 27 Eylül 2024. <https://core.ac.uk/download/131209636.pdf>

Kane, Robert. *The Significance of Free Will*. Oxford: Oxford University Press, 1996.

Latus, Andrew Michael. "Moral Luck". *Internet Encyclopedia of Philosophy*. Erişim: 21 Ağustos 2024. <https://iep.utm.edu/moralluc/>

Latus, Andrew Michael. *Avoiding Luck: The Problem of Moral Luck and Its Significance*. Canada: National Library of Canada, 1998.

Nagel, Thomas. *Mortal Questions*. USA: Cambridge University Press, 1979.

Nelkin, Dana Kay. "Moral Luck". *The Stanford Encyclopedia of Philosophy*. Erişim: 21 Ağustos 2024.

<https://plato.stanford.edu/entries/moral-luck/#AccMorLucWitRev>

Pereboom, Derk. *Living without Free Will*. Cambridge: Cambridge University Press, 2001.

Pink, Thomas. *Free Will: A Very Short Introduction*. NY: Oxford University Press, 2004.

Rego, Rui. "Oedipus's Responsibility: The Problem of Moral Luck According to Bernard Williams and Thomas Nagels". *Athens Journal of Humanities & Arts* 10/2 (Nisan 2023), 91-104. <https://doi.org/10.30958/ajha.10-2-1>

Robb, David. "Moral Responsibility and the Principle of Alternative Possibilities". *The Stanford Encyclopedia of Philosophy*. Erişim: 21 Ağustos 2024. <https://plato.stanford.edu/entries/alternative-possibilities/>

Swenson, Philip. "Equal Moral Opportunity: A Solution to the Problem of Moral Luck". *Australasian Journal of Philosophy*, (2021), 1-19. <https://doi.org/10.1080/00048402.2021.1901751>

Williams, Bernard. *Moral Luck: Philosophical Papers 1973-1980*. Cambridge: Cambridge University Press, 1981.

Wolf, Susan. "The Moral of Moral Luck". *Suny*. Erişim: 21 Ağustos 2024. <https://soar.suny.edu/handle/20.500.12648/3203>

Zimmerman, Michael J. "Luck and Moral Responsibility". *Ethics* 97 (1987), 374-386.